

MAREK GAŁĘZOWSKI
(Warszawa)

ZOFIA TRENKNER (1908–1958)*

W tym roku mija setna rocznica urodzin i pięćdziesiąta rocznica śmierci Zofii Trenkner, wybitnego filologa klasycznego, podporucznika Armii Krajowej, współpracownicy piłsudczykowskiego Konwentu Organizacji Niepodległościowych (pseudonimy „Ela”, „Ola”, „Zosieńka”). Urodziła się 17 czerwca 1908 roku w Warszawie, w rodzinie Aleksandra i Kapiitoliny z domu Kułaków. Od 1915 roku uczęszczała do Gimnazjum Reginy Gaczeńskiej i Eweliny Kacprzowskiej w Warszawie. Jako uczennica w celach zarobkowych udzielała korepetycji i zajmowała się introligatorstwem. Należała do Związku Harcerstwa Polskiego i szkolnych kół literackich. W 1926 roku zdała egzamin maturalny, po czym zaczęła studiować

filologię klasyczną na Uniwersytecie Warszawskim. W 1931 roku uzyskała magisterium, a w 1934 roku – dyplom nauczyciela. W czasie studiów przebywała na stypendium w Monachium oraz w Grecji i Włoszech.

W latach 1932–1938 uczyła łaciny w szkołach żeńskich w Warszawie. W 1938 roku została asystentem naukowym w seminarium klasycznym Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie pracowała do wybuchu wojny.

W czasie okupacji niemieckiej przebywała w Warszawie. Od 1940 roku należała do socjalistycznej organizacji Wolność. Używała pseudonimu „Ela”. Uczestniczyła w nauczaniu na tajnym Uniwersytecie Warszawskim, udzielała lekcji łaciny. W swoim mieszkaniu przy ulicy Złotej 38 ukrywała późniejszą żonę Leona Schillera, Irenę Filozofównę.

Prawdopodobnie od 1942 roku współpracowała z grupą piłsudczyków, wydających pismo „Myśl Pań-

* Artykuł jest zmienioną wersją biogramu opublikowanego w mojej książce pt. *Wierni Polsce. Ludzie konspiracji piłsudczykowskiej 1939–1947*, Wydawnictwo LTW, Warszawa 2005, s. 772–774.

stwowa”, a następnie z Konwentem Organizacji Niepodległościowych¹. Należała do obsługi naziemnej drukarni przy ul. Grzybowskiej 17 – pełniła funkcję łączniczki. W jej mieszkaniu mieścił się punkt rozdzielczy prasy KON.

Uczestniczyła w Powstaniu Warszawskim. Pełniła funkcję sanitariuszki w drugim batalionie Zgrupowania „Chrobry II” oraz kierowała szpitalikiem powstańczym, zorganizowanym w jej mieszkaniu przy ulicy Złotej. Fragmenty zapisków Zofii Trenkner z powstania opublikował Waław Zagórski w swoich wspomnieniach *Wicher wolności*². Po zakończeniu walk była więziona w stalagu IVB Mühlberg, a następnie w stalagu VIC w Oberlangen. Była członkiem Rady Instruktorskiej, składającej się z kobiet-oficerów AK i reprezentującej Polki więzione w Oberlangen. Odpowiadała za rozwijanie w stalagu działalności kulturalno-oświatowej.

Po oswobodzeniu obozu, 12 kwietnia 1945 roku, wraz z Marią Mileską, która na rozkaz Komendy Głównej AK została jego komendantką, wystosowała do Ministerstwa Oświaty Rządu RP list, w którym apelowała o stworzenie warunków do dalszej nauki byłych więźniarek obozu w Oberlangen lub udzielenie pomocy w rozwoju dotychczasowych form prowadzonego nauczania. 2 lipca 1945 roku weszła w skład powołanej w Niederlangen Komisji Szkolnej, stanęła również na czele Oświatowej Komisji Weryfikacyjnej. Położyła ogromne zasługi w rozwoju oświaty w środowisku kobiet-żołnierzy AK z Oberlangen.

Po uzyskaniu stypendium Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie wyjechała do Belgii. Reprezentowała kompanię Polek studiujących w tym kraju, podlegającą ośrodkowi macierzystemu kobiet-żołnierzy AK w Hange. W październiku 1945 roku rozpoczęła studia na uniwersytecie w Brukseli. W 1947 roku na podstawie rozprawy zatytułowanej *La Nouvelle grecque de l'Epoque classique* uzyskała doktorat w dziedzinie filologii klasycznej³. Praca otrzymała najwyższe wyróżnienie uczelni, jednak drukiem wydano ją dopiero w kwietniu 1958 roku – choć francuskojęzyczna dysertacja krążyła wcześniej w maszynopisie – nakładem Cambridge University Press, przy pomocy Wydziału Filologii Klasycznej Uniwersytetu w Cambridge, kilka miesięcy po śmierci autorki⁴. W 1948 roku w języku polskim i francuskim opublikowała rozprawę *Styl KAI w gawędach attyckich*⁵. Obie książki spotkały się ze świetnym przyjęciem międzynarodowego środowiska naukowego, wzbudzając

¹ Konwent Organizacji Niepodległościowych – konspiracyjna organizacja pilsudczykowska, powstała w październiku 1942 r., założona przez grupę dawnych legionistów i peowiaków. Wydawała m.in. pisma „Myśl Państwowa”, „Tydzień” i „Droga”. Wśród jej przywódców byli m.in. Zygmunt Hempel (poległ w Powstaniu Warszawskim), ppłk Waław Lipiński (skazany przez komunistów na karę śmierci, a następnie dożywotnie więzienie, zginął w 1949 r. w więzieniu we Wronkach), Bolesław Pawłowicz (poległ w Powstaniu Warszawskim).

² Zob. niżej, przyp. 11.

³ *La Nouvelle grecque de l'Epoque classique. Première partie: Reconstruction de sujets*, diss., Université de Bruxelles, Bruxelles 1947.

⁴ *The Greek Novella in the Classical Period*, Cambridge University Press, Cambridge 1958. Wznowienie: Garland Publishing, New York 1987.

⁵ *Styl KAI w gawędach attyckich*, Zeszyty Studiów Polonistycznych w Belgii, Bruksela 1948, *Le Style KAI dans le récit attique oral*, Institut d'études polonaises en Belgique, Bruxelles 1948. Wznowienie: Van Gorcum, Assen 1960.

zainteresowanie najwybitniejszych badaczy⁶. W latach 1946–1948 opublikowała kilka recenzji w belgijskim czasopiśmie „Antiquité Classique”.

Po otrzymaniu tytułu doktora, jeszcze przez pewien czas pracowała na Uniwersytecie w Brukseli. W 1948 roku przeniosła się do Wielkiej Brytanii, gdzie otrzymała stypendium na studia badawcze greckiej parataksy (tzw. „styl καί”). Od października 1949 roku pracowała jako nauczycielka akademicka w Girton College w Cambridge. W 1950 roku uzyskała tytuł magistra filologii Uniwersytetu Cambridge. W 1952 roku otrzymała trzyletnie stypendium naukowe Fundacji Eugenie Strong. Od września 1955 roku pracowała w wydawnictwie Clarendon Press w Oksfordzie, w zespole opracowującym nowy słownik łaciny (*Oxford Latin Dictionary*). Zajmowała się nadal głównie badaniami nad stylem greckiej prozy. Publikowała w belgijskim „Byzantionie”⁷, holenderskiej „Mnemosyne”⁸ i w „Proceedings of the Cambridge Philological Society”⁹, ale pamiętała też o uhonorowaniu Tadeusza Sinki¹⁰; kilka innych jej studiów i recenzji pozostało w rękopisie. W 1956 roku ciężko zachorowała, co poważnie ograniczyło jej pracę naukową. Zmarła 5 lutego 1958 roku. Nie była zamężna. „Głęboka i jakże nieostentacyjna wiedza i uczoność Sophie Trenkner była doceniana przez kolegów – filologów klasycznych z różnych krajów, a jej przedwczesna śmierć była ogromną stratą dla nauki [...]. Kolegom z Girton brakować będzie jej wizyt, które dawały jej tyle radości. Nie zapomną jej nigdy” – napisał jeden z angielskich przyjaciół Zofii Trenkner¹¹.

⁶ Por. np. obszerną recenzję *The Greek Novella...* pióra Bena Edwina Perry’ego w: *AJPh* 81, 1960, s. 442–447.

⁷ *Les Aventures de Sarkan-Charzanis dans le folklore grec antique*, *Byzantion* 20, 1950, s. 259–266.

⁸ *A Popular Short story. The Source of Diphilus’ Κληρούμενοι (the Casina of Plautus)*, *Mnemosyne* 6, 1953, s. 216–222.

⁹ *Aristotle, Rhetoric III 12, 4*, *PCPhS* 182, 1952–1953, s. 3–6.

¹⁰ *L’Etymologie du mot latin „prologus”*, [w:] *Charisteria Thaddaeo Sinko*, oprac. K. Kumaniecki, Polskie Towarzystwo Filologiczne, Warszawa – Wrocław 1951.

¹¹ Korzystałem z następujących źródeł: Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, 2618/WSK, C. Orlikowska, *Lista [współpracowników grupy „Myśli Państwowej”]*; Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego, WHum/KEM 1459; AUW, RP 22393; A.D., *Sophie Trenkner*; Z. Trenkner, *Życiorys*; *Spis publikacji Z. Trenkner* (tłumaczenia z języka angielskiego życiorysu Z. Trenkner nieznanego autora, życiorysu sporządzonego przez Z. Trenkner oraz spisu jej publikacji, udostępnione przez A. Miller-Jabłońską); informacje A. Miller-Jabłońskiej i I. Mycke; *Dziewczęta ze stalagu VI C Oberlangen*, oprac. F. Bańkowska i K. Kabzińska, Bellona, Warszawa 1998, s. 53, 88, 89, 93, 184, 361; J. Mulak, *Polska lewica socjalistyczna 1939–1944*, Książka i Wiedza, Warszawa 1990, s. 195; C. Orlikowska, *Podziemna drukarnia przy ul. Ogrodowej 62 i jej ludzie*, *Rocznik Warszawski* 13, 1975, s. 310; K. Utracka, *Zgrupowanie AK Chrobry II*, Bellona, Warszawa 2002, s. 272; *Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego*, t. 6, oprac. P. Rozwadowski, Bellona, Warszawa 2004, s. 592; W. Zagórski, *Wolność w niewoli*, nakładem autora i czytelników-przedpłacicieli, Londyn 1971, s. 144, 300; W. Zagórski, *Wicher wolności*, Przedświt, Warszawa 1989, s. 32, 48, 118, 154, 232, 338; internetowe wydanie „L’Année philologique”.

ARGUMENTUM

Sophia Trenkner, ante centum annos nata et ante quinquaginta annos mortua, studiis suis optime merita est de omnibus, qui stilum Graecae orationis solutae intellegere volunt. Hic narratur, quomodo in annis secundi belli totum mundum complectentis ea Polonorum pugnae pro patriae libertate interfuerit quomodoque postea Cantabrigiae et Oxonii auctores antiquos sit scrutata.